

Секція 2. ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧУВАННЯ ТА ТОРГІВЛІ

УДК 338.49:658.87

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІНФРАСТРУКТУРНОГО РОЗВИТКУ МЕРЕЖ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

Р.М. Бугріменко

Досліджено теоретичні засади комплексного вивчення інфраструктурного розвитку мереж роздрібної торгівлі на основі загальних положень інфраструктурного розвитку роздрібної торгівлі. Надано авторську розробку класифікації ринкової інфраструктури за основними ознаками з урахуванням ринкових вимог, сучасних перетворень, трансформаційних процесів. Визначено категорію «інфраструктура роздрібної торгівлі».

Ключові слова: *інфраструктурний розвиток, мережа роздрібної торгівлі, інфраструктура, принципи розміщення.*

THEORETICAL ASPECTS OF INFRASTRUCTURE DEVELOPMENT OF RETAIL NETWORKS

R. Buhrimenko

Theoretical bases of retail trade networks infrastructural development complex studying are researched on the base of retail trade infrastructural development general provisions. The author's development of the market infrastructure classification according to the main features with taking into account market requirements, modern transformations and transformation processes is presented. The category "retail infrastructure" is determined. Developments' total scientific potential, which formed in the domestic and foreign scientific literature, provided a high theoretical and methodological level of retail chains activity research. However, despite of this problem development, there is need of addition and deepening of scientific and methodological approaches to the concept elaboration of retail network infrastructure development, which aims to assess the retail network development vector with taking into account the infrastructure component during network adapting to development territorial features. In modern conditions, there is a need to adding and deepening scientific and methodological approaches to study the retail networks infrastructural development vector with taking into account the infrastructure component allocation in the processes of

retail network adaptation to regional and territorial features. At the present stage the theoretical foundations of retail chains infrastructure development, the current state of network infrastructure development, retail networks infrastructure development methodological principles, methodological principles of retail infrastructure development, applied principles of infrastructure modeling aren't substantiated enough and require detailed study. The problem urgency, insufficiently development some of its aspects and practical significance have determined the purpose of the scientific research.

Keywords: *infrastructural development, retail network, infrastructure, principles of placement.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних умовах ефективне і стійке функціонування підприємств роздрібно торгівлі та мереж роздрібно торгівлі неможливе без використання методології управління підприємством, упровадження нових діагностичних інструментів і методів управління розвитком мереж роздрібно торгівлі. Ефективність діяльності підприємств та мереж роздрібно торгівлі значною мірою визначається інфраструктурним розвитком цих мереж. Поряд із використанням інструментів діагностики інфраструктурного розвитку мереж роздрібно торгівлі управління передбачає інтеграцію моделей і методів управління загалом, заснованих на маркетинговому підході, взаємодії з суб'єктами інфраструктурного забезпечення та інфраструктурним забезпеченням загалом.

Переваги синтетичного підходу для мереж роздрібно торгівлі полягають у тому, що він дозволяє виявляти ступінь впливу інфраструктурних об'єктів на розвиток мереж, найбільш ефективно сформувати взаємодію із суб'єктами інфраструктурного забезпечення і підвищити ступінь адаптації розвитку мереж роздрібно торгівлі на основі врахування територіальних і регіональних особливостей інфраструктурного забезпечення [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі теоретико-методологічні аспекти проблеми інфраструктурного розвитку висвітлювали у своїх працях: І. Дмітренко, Н. Карачина, Л. Курбацька, А. Мазаракі.

Слід відзначити дослідників, які зробили істотний внесок у проблематику формування і розвитку підприємств роздрібно торгівлі, серед них: В. Апопій, Г. Багієв, Л. Балабанова, А. Балабаниць, В. Гросул, Н. Голошубова, С. Ілляшенко, Н. Ільченко, Н. Краснокутська, О. Кендюхов, І. Парасюк, Н. Проскурніна, П. Фісуненко, Л. Шимановська-Діанич, О. Кавун-Мошковська, Р. Фатхутдинов, В. Хруцький та ін.

Мета статті – обґрунтування теоретичних засад із комплексного вивчення інфраструктурного розвитку мереж роздрібної торгівлі на основі загальних положень інфраструктурного розвитку роздрібної торгівлі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сукупний науковий потенціал розробок, що сформувався у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі, забезпечив високий теоретико-методологічний рівень дослідження діяльності мереж роздрібної торгівлі. Незважаючи на наявність розробок із цієї проблеми, існує потреба в доповненні й поглибленні науково-методичних підходів до розробки концепції інфраструктурного розвитку мережі роздрібної торгівлі, яка ставить за мету оцінити вектор розвитку мережі роздрібної торгівлі з урахуванням інфраструктурної складової у процесах адаптації мережі до територіальних особливостей розвитку.

На сучасному етапі неповністю обґрунтовані й потребують докладного вивчення теоретичні засади інфраструктурного розвитку мереж роздрібної торгівлі, сучасний стан розвитку інфраструктури мережної торгівлі, методологічні засади інфраструктурного розвитку мереж роздрібної торгівлі, методичні засади розвитку інфраструктури роздрібної торгівлі, прикладні засади моделювання інфраструктурного розвитку мережі роздрібної торгівлі. Актуальність проблеми, недостатньо розроблені окремі її аспекти і практична значущість визначили мету наукового дослідження.

На нашу думку, базовими концепціями вивчення процесів інфраструктурного розвитку мереж роздрібної торгівлі можуть стати маркетингова, територіальна та власна концепція інфраструктурного забезпечення. Разом із тим упровадження маркетингового підходу у сфері інфраструктурного забезпечення роздрібної торгівлі потребує розвитку його методології й діагностичного інструментарію для розробки й удосконалення цілісної концепції інфраструктурного розвитку мережі роздрібної торгівлі.

Існуючі на сучасному етапі економічного розвитку держави структурні диспропорції в розвитку мереж роздрібної торгівлі, фрагментарність і низька ефективність процесів адаптації учасників споживчого сектору до прояву кризових чинників загалом негативно позначаються на результативності проведених соціально-економічних перетворень у країні.

Концептуалізація інфраструктурного розвитку мереж роздрібної торгівлі дозволить, з одного боку, значно розвинути положення теорії маркетингу щодо виділення об'єктів інфраструктури як нового, так і недостатньо вивченого напрямку дослідження; з іншого боку, у практичному аспекті вирішити проблему територіального і

просторового розвитку мереж роздрібної торгівлі з урахуванням особливостей споживацьких переваг. Може виникнути питання: чому базовою концепцією вивчення інфраструктурного розвитку мереж роздрібної торгівлі виступає саме маркетингова. Вважаємо, що маркетинг як філософія управління відповідає за розвиток і не обмежується підприємницькими структурами, а навпаки, орієнтує їх на постійну взаємодію із зовнішнім середовищем.

Саме тому проблеми розвитку мереж роздрібної торгівлі та способи їх вирішення лежать у площині інфраструктурного маркетингу, а роздрібна торгівля виступає сектором для апробації методів і моделей управління складними об'єктами (до них належать роздрібні мережі та інші мережеві форми розвитку бізнесу) з урахуванням інфраструктурних параметрів і обмежень.

Термінологічна складова є відправним моментом під час вирішення питань розвитку і становлення економічного явища. Тому для пізнання конкретної категорії, а саме «інфраструктурний розвиток», «інфраструктура», необхідно визначити понятійний апарат, що дозволяє ідентифікувати сутність явища і виявити взаємозв'язки з іншими об'єктами і явищами економічної науки.

Поняття інфраструктури утворено від двох латинських слів: *infra* – «нижче» і *struktura* – «будова». Спочатку цей термін використовувався для позначення об'єктів і комплексів, що забезпечують стійке функціонування збройних сил (склади матеріалів, полігони, військові бази, системи комунікацій). Вважається, що вперше в економічну науку це поняття було введено П. Розенштейном-Роданом, який визначав інфраструктуру як комплекс, що створює базисні умови для можливості розвитку приватної промисловості. При цьому до інфраструктури він відносив три галузі економіки: транспорт, енергетику і зв'язок. Інший дослідник, який стояв біля витоків зародження цього терміна, а саме Х. Зінгер, відносив інфраструктуру до «накладного капіталу», що сприяє сукупному розвитку економіки. Значний внесок у розвиток поняття інфраструктури та визначення її як економічної категорії зробив німецький діяч та дослідник Р. Йохімсен. У науковій праці «Теорія інфраструктури» [2] він визначав термін «інфраструктура» як сукупність матеріальних, інституційних та індивідуальних умов, необхідних для створення господарської цілісності та вирівнювання доходів при рівновеликих вкладах доцільно витрачених ресурсів.

Зазначені класифікаційні характеристики інфраструктури використовувалися надалі в працях багатьох зарубіжних і вітчизняних учених. Свій внесок у розвиток терміна «інфраструктура» зробив Д. Коттс [3], який по-новому розглянув підхід до господарського

забезпечення діяльності організації. Він виділив інфраструктурний менеджмент в окрему категорію управління, позиціонуючи його як одну з бізнес-функцій підприємства з гармонійного розвитку адміністративно-господарських служб [3]. Проте подібний підхід належить до господарського забезпечення невиробничих організацій і меншою мірою стосується інфраструктури підприємств роздрібної торгівлі.

Варто відзначити, що різні підходи іноземних дослідників до вивчення зазначеної проблемної галузі пов'язані з наявністю різних дефініцій поняття «інфраструктура». Розглянемо зміст понять та визначимо загальні характеристики терміна «інфраструктура».

В англійській мові існують кілька термінів, які часто пов'язуються з російським терміном «інфраструктура». Крім «infrastructure», що визначається як комплекс фізичних і організаційних умов розвитку соціальної, економічної або виробничої діяльності, виділяють також поняття «facility management».

У вітчизняній економічній літературі поняття «інфраструктура» спочатку розглядалося у двох аспектах: як сукупність необхідних об'єктів для функціонування та розвитку підприємств, діяльність яких спрямована на формування та постійне виконання завдань із надання послуг, виконання робіт та продажу товарів; другий підхід досліджувався деякими авторами з позиції застосування понять і категорій логістики в управлінні інфраструктурою. Варто відзначити, що з 90-х років ХХ ст. фокус дослідження інфраструктури в працях учених зміщується з вивчення її функцій забезпечення промисловості й сільськогосподарських галузей у бік забезпечення розвитку ринкової економіки і руху товарно-грошових потоків. Проте загальним у всіх дослідженнях інфраструктури є те, що вона не належить до виробничої категорії, а створює певні умови для забезпечення виробництва і відтворення об'єктів у матеріально-речовій формі.

Ще однією характерною ознакою інфраструктури, на думку Т. Єгорової, є «мережевий ефект». Інфраструктурний комплекс надає однакові послуги для багатьох користувачів, і відповідно, чим їх більше, тим вигідніше використання цих послуг для окремого користувача. На думку автора, такий підхід сприятиме формуванню вигідного мережевого ефекту [4]. Але при цьому інфраструктура розглядається автором і як структурний елемент виробництва, і як система виробничого обслуговування. Проте в умовах глобалізації економіки виробнича функція інфраструктури поступово стала втрачати своє значення, а основною стає обслуговування або забезпечення діяльності підприємства.

Поняття інфраструктури в масштабах економіки країни або окремого підприємства може залежати від організаційного аспекту, в якому воно розглядається. Так, А. Кузнецова досліджує у своїй роботі [5] основоположні тенденції в становленні та розвитку інфраструктурної сфери на базі гео економічного підходу, що отримав свою назву від гео економічної парадигми Кочетова.

В основі гео економіки лежить теза, що конкурентну перевагу в сучасному світі отримує той, хто здатен створити новий економічний простір і трансформувати під нього свою діяльність. При цьому розвиток інфраструктури на базі розроблених автором теоретичних і методологічних основ позиціонується як один із способів підвищення конкурентоспроможності як суб'єктів мікрорівня, так і національної економіки загалом. Автор також підкреслює роль інфраструктурного менеджменту, який на основі застосування теоретичних розробок має забезпечити економічну інфраструктурну політику і відповідну модель управління [5].

Одні автори як галузь виділяють обслуговування або забезпечення, що формують процес і умови відтворення, інші – вільний обіг товарів, треті – функціонування галузей нематеріального виробництва і забезпечення умов життєдіяльності суспільства, четверті – розвиток галузей економіки, п'яті – сталий розвиток і функціонування поселень та територіальний аспект. У результаті виникає велика кількість понять, пов'язаних із різними галузями господарства. За різними ознаками поділяють ринкову інфраструктуру, банківську, фінансову, інноваційну, виробничу, соціальну, правову, зовнішньоекономічну. Відповідно, склад підсистем інфраструктурного комплексу також не має чіткої структури. Центральним елементом авторського визначення можна вважати категорію «інфраструктурна взаємодія», яка виникла не випадково, а відображає авторське бачення ключових ознак класифікації ринкової інфраструктури (табл. 1).

Класифікаційні ознаки ринкової інфраструктури вченими розглядаються та змінюються згідно з ринковими вимогами, сучасними перетвореннями, трансформаційними процесами. Наприклад, розглядаючи інноваційну інфраструктуру, яка забезпечує функціонування ринкової інфраструктури, виділяються кадрові підрозділи (установи з підготовки та перепідготовки кадрів у галузі наукового та інноваційного менеджменту, виробничого та організаційного аудиту), експертно-консалтингові структури (організації, зайняті здійсненням послуг із вирішення проблем у галузі інтелектуальної власності, стандартизації, сертифікації, а також центри

загального і спеціалізованого консалтингу) [6]. Таким чином, при визначенні інфраструктури немає єдності в трактуванні приналежності їй забезпечувального впливу на діяльність підприємства.

Таблиця 1

Класифікація ринкової інфраструктури за основними ознаками

Ознака класифікації	Види інфраструктури
Функціональне призначення	Торгово-посередницька, фінансово-кредитна, економіко-інформаційна, економіко-правова, виробнича, постачальницько-побутова
Просторова ознака	Міжнародна, національна, міжрегіональна, регіональна
Обслуговування ринку	Загальноринкова (універсальний характер); інфраструктура, що обслуговує декілька різних ринків; інфраструктура, що обслуговує окремі ринки (споживчий ринок, ринки окремих товарів та ін.)
<i>За видами діяльності*</i>	Фінансова, інформаційна, інвестиційна, інноваційна, збутова, маркетингова
<i>Взаємодія з об'єктами інфраструктури інших рівнів*</i>	Внутрішньовиробнича, зовнішньоорієнтована, інфраструктура мережі, змішана

* Розроблено автором.

Більшість авторів розглядають її відносно виробничої сфери, деякі дослідники відносять її лише до зовнішнього середовища підприємства, інші пов'язують її з функціонуванням певних галузей економіки. На нашу думку, найбільш повне визначення, що вказує на від'ємний характер інфраструктури і не пов'язане з конкретним рівнем функціонування економіки, наводять О. Мокроносів і Є. Чучкалова: «Інфраструктура – комплекс взаємопов'язаних видів діяльності, що забезпечують умови для функціонування виробництва та обігу товарів, а також життєдіяльності людей» [7].

З урахуванням вищезазначеного об'єктивним є таке визначення: «Інфраструктура роздрібної торгівлі – це складна економічна категорія, що являє собою підсистему ринкової економіки і включає

сукупність підприємств, зв'язків між ними та інституційних умов, що забезпечують здійснення певних видів діяльності, процесів і процедур, які виражаються в послугах, що задовольняють конкретні потреби господарюючих суб'єктів та населення і, таким чином, сприяють конкуренції і безперерйному функціонуванню ринкового господарства».

Важливо відзначити, що інфраструктура роздрібно́ї торгівлі сприяє успішній діяльності не лише юридичних осіб (як вважалося раніше), але й окремих громадян, сімей, груп суспільства в процесі ринкових відносин.

Основою дослідження інфраструктури роздрібно́ї торгівлі може виступати оцінка ділової активності існуючих підприємств роздрібно́ї торгівлі й аналіз загальних тенденцій розвитку торгівлі з урахуванням рівня інфраструктурного забезпечення.

Висновки. Вивчення інфраструктурного розвитку мереж роздрібно́ї торгівлі передбачає виділення ключових характеристик процесу з урахуванням концептуальних підходів до вивчення регіональних процесів. У науковому дослідженні ставиться завдання запропонувати методологічну основу для дослідження формування й упровадження інфраструктурного розвитку мереж роздрібно́ї торгівлі, що характеризується комплексністю аналізу, заснована на використанні системного, еволюційного і синергетичного підходів, що дозволить розширити уявлення про сутність, роль та особливості розвитку роздрібно́ї торгівлі.

Формування розвинених мереж роздрібно́ї торгівлі – досить складний і тривалий процес, що включає структурні зміни у виробництві, обігу та споживанні товарів. Ринкову інфраструктуру доцільно вивчати на основі маркетингового підходу, що дозволяє визначати основні елементи системи, найбільш важливі зв'язки і взаємозалежності між ними, виявляти процеси, тенденції, протиріччя і проблеми функціонування системи загалом.

Підсумком цього дослідження є обґрунтовані автором теоретичні аспекти інфраструктурного розвитку мереж роздрібно́ї торгівлі, у наслідок чого набули подальшого розвитку теоретичні засади інфраструктурного розвитку сучасної роздрібно́ї торгівлі, що, на відміну від існуючих, передбачають застосування комплексного підходу, який поєднує методологію системного, еволюційного та синергетичного підходів до визначення особливостей і характеристик суб'єктів та об'єктів інфраструктури, що дозволяє визначити рівні ефективності їх взаємодії.

Список джерел інформації / References

1. Бугріменко Р. М. Концептуалізація інфраструктурного розвитку розничної торгівлі / Р. М. Бугріменко // Актуальні проблеми економічного розвитку: зовнішньоекономічні, виробничі та екологічні аспекти : зб. наук. праць Донецького державного університету управління. Економіка. – 2013. – Вип. 265. – С. 240–248.
Buhrimenko, R. (2013), “Conceptualization of infrastructural development of retail trade” [“Kontseptualizatsiya infrastrukturnogo rozvitiya roznichnoy torgovli”], *Collection of scientific works of Donetsk state university of management “Actual problems of economic development: foreign economic, production and ecological aspects”*. Economics series, No. 265, pp. 240-248.
2. Йохимсен Р. Теория инфраструктуры / Р. Йохимсен. – М. : ИНФРА-М, 2002. – 387 с.
Yohimsen, R. (2002), *Theory of Infrastructure [Teoriya infrastrukturyi]*, INFRA-M, Moscow, 387 p.
3. Коттс Д. Управление инфраструктурой организации / Д. Коттс. – М. : НФПК, 2001. – 597 с.
Kotts, D. (2001), *Management of the organization's infrastructure [Upravlenie infrastrukturoy organizatsii]*, NFPK, Moscow, 597 p.
4. Егорова Т. А. Совершенствование организации инструментальной подготовки производства / Т. А. Егорова, В. И. Игнатъев. – Л. : ЛДНТП, 1983. – 125 с.
Egorova, T. (1983), *Improvement of the organization of instrumental preparation of production [Sovershenstvovanie organizatsii instrumentalnoy podgotovki proizvodstva]*, LDNTP, Lviv, 125 p.
5. Кузнецова А. И. Инфраструктура: вопросы теории, методологии и прикладные аспекты современного инфраструктурного обустройства. Геоэкономический подход / А. И. Кузнецова. – М. : КомКнига, 2006. – 456 с.
Kuznetsova, A. (2006), *Infrastructure: theory, methodology and applied aspects of modern infrastructure development. Geoeconomic approach [Infrastruktura: voprosy teorii, metodologii i prikladnyie aspektyi sovremennogo infrastrukturnogo obustroystva. Geoekonomicheskii podhod]*, KomKniga, Moscow, 456 p.
6. Бугріменко Р. М. Понятійний апарат розвитку концепції інфраструктурних досліджень в економіці / Р. М. Бугріменко // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Економічні науки. – 2013. – Вип. 6 (62). – С. 14–19.
Buhrimenko, R. (2013), “The conceptual apparatus of development of the concept of infrastructural researches in economy” [“Ponyatiyniy aparat rozvitku kontseptsiyi infrastrukturnih doslidzhen v ekonomitsi”], *Scientific herald of Poltava university of economy and trade. Economic Sciences Series*, No. 6(62), pp. 14-19.
7. Мокроносов А. Г. Трансформация отраслевой инфраструктуры машиностроительного предприятия в условиях рыночных отношений : монография / А. Г. Мокроносов, Е. И. Чучкалова. – Екатеринбург : Изд-во ГОУ ВПО «Рос. гос. проф.-пед. ун-т», 2006. – 175 с.

Mokronosov, A. (2006) *Transformation of the branch infrastructure of a machine-building enterprise in the conditions of market relations*: monograph [Transformatsiya otraslevoiy infrastrukturyi mashinostroitelnogo predpriyatiya v usloviyah ryinochnyih otnosheniy], Publishing house of GOU VPO "Ros. state prof.-ped. un-t", Yekaterinburg, 175 p.

Бугріменко Роман Михайлович, д-р екон. наук, доц., кафедра економіки та бізнесу, Державний біотехнологічний університет. Адреса: вул. Алчевських, 44, м. Харків, Україна, 61002. Тел.: 0509354995; e-mail: bugrimenkorm@gmail.com.

Buhrimenko Roman, Doctor of Economics, Associate Professor, Department of Economics and Business, State Biotechnological University. Address: Alchevskih str., 44, Kharkiv, Ukraine, 61002. Tel.: 0509354995; e-mail: bugrimenkorm@gmail.com.

DOI: 10.5281/zenodo.5799520

УДК 338.2

ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ УПРАВЛІННЯ ПРОДАЖАМИ

О.Д. Тімченко

Розглянуто теоретичні аспекти поняття «продаж», надано визначення поняттю «управління продажами», з'ясовано теоретичну сутність поняття «управління продажами» з точки зору функціонального та процесного підходів.

***Ключові слова:** продаж, управління продажами, функціональний підхід, процесний підхід, ефективність роботи компанії.*

THEORETICAL ESSENCE OF THE CONCEPT OF SALES MANAGEMENT

O. Timchenko

Theoretical aspects of the concept of "sales" are considered, the definition of the concept of "sales management" is given, the theoretical essence of the concept of "sales management" from the point of view of functional and process approaches is clarified.